

διδόντων νόμων, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ νόμου ἄφεςις δίδεται πρὸς καιρὸν ὑπὸ ἐξουσίας ὑπερεχούσης· τοῦ φυσικοῦ ὅμως καὶ θείου καθήκοντος ἄφεςις δὲν δίδεται οὐδεμία, διότι καὶ τὰ δύο ταῦτα καθήκοντα ἔχουσι νομοθέτην τὸν Θεόν, ὅστις εἶναι ὑπέρτατος Κύριος πάντων, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ δώσῃ ἄφεςιν ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ θείου καθήκοντος, ἂν δὲν ἔχη πικρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν· ἀλλὰ τοιαύτην ἐξουσίαν δὲν ἔδωκεν εἰς οὐδένα, οὐδὲ εἶναι δυνατόν νὰ δώσῃ· διότι ὁ φυσικὸς νόμος εἶναι οὕτως ἀμετάβλητος, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ νομοθέτης Θεός. Περὶ δὲ τοῦ θεοῦ ἀνθρωπίνου νόμου, ὅτι εἰς περιστάσεις τινὰς γίνεται ἄφεςις, φανερόν ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ νόμου· ἐπειδὴ οἱ ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν τοῦ νομοθετεῖν, δύνανται καὶ ὅταν ἡ χρεῖα ἀπαιτῇ τοῦτο, νὰ δίδωσιν ἄφεςιν ὑποχρεώσεως· ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς καλῶς κείμενος νόμος δὲν προστάττει οὐδὲν μὴ ὂν ὠφέλιμον, καὶ μὴ ἀποβλέπον τὸ κοινὸν συμφέρον, συμπεραίνεται ὅτι οὐδεμία ἄφεςις ὑποχρεώσεως ἔχει ἰσχὺν κατὰ λόγον ὀρθόν, ἐὰν δὲν γίνηται δι’ αἰτίαν τινὰ εὐλογον. Ὅπου εἶναι ἀνάγκη, ἡ ἄφεςις εἶναι συγχωρητή· ὅπου δὲ ὠφέλεια, ἐπαινετή· ὠφέλειαν δὲ λέγω τὴν κοινὴν καὶ οὐχὶ τὴν ἀτομικὴν. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ περὶ τῶν προνομίων, ἅτινα εἶναι ἐξαίρεσις ἀπὸ τοῦ νόμου, ὡς καὶ ἡ ἄφεςις· διαφέρει ὅμως ταύτης, διότι τὸ μὲν πρόνομιον εἶναι ἐξαίρεσις ἀπὸ νόμου, διδομένη εἰς τινὰ διὰ βίου ὡς νόμος· ἡ δὲ ἄφεςις οὐδέποτε δίδεται οὔτε ὡς νόμος, οὔτε διὰ βίου, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶς νόμος πρέπει ν’ ἀποβλέπῃ τὸ κοινὸν συμφέρον, φανερόν ὅτι καὶ τὰ προνόμια δὲν πρέπει νὰ δίδωνται εἰς εἶδος νόμου, εἰμὴ διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον.

Ἡ συνήθεια πάλιν, εἴτε τὸ ἔθος, δὲν εἶναι γεγραμμένον δικαίωμα, ἀλλ’ εἰσάγεται ἐκ τῆς χρήσεως· λαμβάνει δὲ νόμου δύναμιν ἐκ τῆς σιωπηλῆς συγκαταθέσεως καὶ ἐκ τοῦ χρόνου. Οὕτω λοιπὸν τὸ ἔθος εἶναι εἶδος νόμου, μὲ ταύτην ὅμως τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ μὲν νόμος πηγάζει ἐκ τοῦ ἡγεμόνος ἢ ἐκ τῆς κοινῆς ψήφου, καὶ γίνεται εὐθὺς ἔγγραφος· τὸ δὲ ἔθος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρήσις κοινὴ καὶ σιωπηλὴ συγκατάθεσις τοῦ λαοῦ, ἥτις προϋόντος τοῦ χρόνου καταντᾷ ἰσοδύναμος μὲ νόμον· διὰ νὰ ἔχη ὅμως νόμου δύναμιν τὸ ἔθος, καὶ ν’ ἀναιρέσῃ προϋπάρχοντα νόμον γραπτὸν, εἶναι ἀνάγκη ν’ ἀποβλέπῃ τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς νὰ ἦναι ὠφέλιμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Περὶ ἀναθέσεως αἰτίας.

Ἐκ τῆς ὑποχρεωτικῆς δυνάμεως γεννᾶται ἡ ἀνάθεσις τῆς αἰτίας. Λέγεται δὲ ἀνάθεσις αἰτίας, ὅταν ὁ πράξας ἢ μὴ πράξας ἀποδειχθῇ ἐ-